

Lakást épít a város

Fodor Béla

Hetvenöt évvel ezelőtt, 1943-ban kezdődött meg a szociális kislakások főváros által kezdeményezett építése a Béke utcában, a XIII. kerületben, melyet Horthy Miklós feleségéről Magdolnavárosnak hívtak.

Szendy Károly

A tőkés gazdaság szorításában növekvő modern nagyvárosok egyik legfeszítőbb gondja a szegénység mellett az állandó lakásínség volt. Az állami (és városi) szociálpolitika kialakulása előtt a lakáskérdés megoldatlan maradt: a népesség egy része, elsősorban a képzetlen munkásság zsúfolt alberletekben, sőt ágybérletekben élt, vagy a város szélén spontán felépült nyomortelepeken tengődött.

Az 1873-ban egyesített Budapest is szinte születése pillanatától állandó lakáshiány-

tól szenvedett. A kiegyezéssel megalapozott gazdasági fejlődés során a főváros rohamtempóban iparosodott, ami jelentős munkaerőt igényelt. Az ipar elsősorban a vidéki munkaerőt szippantotta fel, így a főváros lakossága évről-évre tízezrekkel gyarapodott. A népességnövekedés dinamikáját jól mutatja, hogy míg a lakosok száma 1880-ban 356 ezer, addig 1910-ben már 880 ezer fő volt.

A tarthatatlan helyzet javítására a főváros több kísérletet is tett, először 1897-

ben építettek a ferencvárosi Kén utcában egy négyemeletes házat 96 szoba-konyhás lakással, majd bő tíz év múlva, egy jóval jelentősebb program keretében a *Bárczy István* vezette városháza próbált a hiányokon enyhíteni.

A helyzet kilátástalannak tűnt a két világháború között is, gondoljunk csak a trianoni békével elszakított területekről menekülő százezrekre és az 1929-33-as nagy gazdasági világválság hatására. Szerencsés adottság volt azonban, hogy a nyomortelepek és szükséglakások felszámolását ez időben maga a polgármester, *Szendy Károly* karolta fel, aki 1934 és 1944 között töltötte be tisztségét a főváros élén.

A fokozódó hiány miatt 1942-ben a fővárosnál működő Kislakásépítési Alap felvette egy nagyszabású ötéves program gondolatát. Megvalósítását minél több olcsó otthonnal képzelték el. (Ebben az időben a hivatalban 15 ezer indokolt kérelem feküdt, a fővárosnak viszont csak 278 üres lakás állt a rendelkezésére.)

A javaslatot a közgyűlés elé terjesztő *Csanády Gusztáv* főjegyző így fogalmazott: „... legyen szabad mindenekelőtt rámutatnom azokra a szempontokra, amelyeket a szóban forgó lakásépítkezési tervzet előkészítése során irányadónak tartottam. A cél nem lehet kétséges: a lehető legrövidebb időn belül minél több olyan lakást építeni, amely a csekélyebb keresetű családoknak egészséges és megfizethető bérű hajlékot nyújt. (...) Az egyes lakások mérete és beosztása tekintetében a következőket kell megjegyez-nem: az emeletes épületekben egy-egy lépcsőházból emeletenként 2-2 lakás nyílik. A lakások előszoba, lakókonyha, lakószoba, kamra és WC-ből állanak.

A lakókonyha alapterülete mintegy 13 négyzetméter, a lakószoba alapterülete mintegy 22,5 négyzetméter. A lakókonyha egy része függönnyel elkülöníthető főző- és mosdófülke, a másik része pedig az étkezések és általában az állandó tartózkodás célját szolgálja.”

Az előterjesztés alapján a következőket fogadták el:

„A közgyűlés elhatározza, hogy 53000000 költségösszeg keretén belül

1. a XIII. ker., Magdolnavárosban
 - a) a Béke út mentén kétemeletes házakban körülbelül 1248 lakást,
 - b) az Agyag utca és Tomori út között egyemeletes házakban körülbelül 224 lakást
 - c) az Újpalotai út és a Göncöl utca között egyemeletes házakban körülbelül 152 lakást,

2. X. ker., Városszéli-telepen földszintes sorházakban körülbelül 232 lakást,
3. Kispesten a főváros tulajdonában lévő területen földszintes sorházakban körülbelül 1050 lakást, összesen tehát körülbelül 2906 lakást épít.”

A munkálatok fedezésére a kormány az Országos Társadalombiztosítási Intézetet (OTI) kérte fel, melynek során az OTI harminc évre, 4,25 százalékos kamattal mellett 50 millió pengőt bocsájtott a főváros rendelkezésére.

Míg a tárgyalások folytak, elkészültek a házak tervei, sőt néhány helyen a munkálatok is megkezdődtek. A magdolnavárosi terület városrendezési tervét Gerlóczy Géza, az építészeti pedig Weichinger Károly készítette el. A házakéi között nem egy fiatal építész találunk (Janáky István, Árvay József, Várallyay Sándor), akik később komoly karriert futottak be.

A szociális kislakásépítés fővárosi történetét alapos monográfiában feldolgozó Umbrai Laura kötetében olvassuk: „A ki-

Janáky István

vitelezésnél egy Magyarországon addig még soha nem alkalmazott technológiát próbáltak bevezetni. Eszerint a házak futószalagon készültek volna, ugyanis csak ezzel a módszerrel tűnt megvalósíthatónak a racionális anyag-

kihasználás és a munkatakarékosság elve. A sorozatgyártás ötletét maga Szendy Károly polgármester is támogatta, amikor az 1943-as építkezési tervet ismertette arról beszélt, hogy az építendő házak szerkezetét a tömegtermelés érdekében szabványosítani kell. Az anyagtakarékosság végig rányomta bélyegét az építkezésre. 1944 második felére azonban az anyagihiány már teljesen megbénította az építkezést, és az 54 épületből álló 1854 lakásos építkezésből mindössze 72 lakás készült el időre két házban a Faludi utcában. Ezen kívül további 17 épület kb. 600 lakással került tető alá, és 14-nek már állt a falazata. A munkálatokat a második világháború után folytatták, de 1948-ra is csak összesen 768 lakás készült el.”

A magdolnavárosi három tömb közül a Béke úti lakónegyed tervezett 37 házából csak 21-be költözhetettek be a háború éveiben az első lakók. Az üresen maradt területeken aztán hamarosan megjelentek az új korszak emblemikus épületei, a panelházak. ●

